

2–4-SINF O'QUVCHILARINING INGLIZ TILIDAGI GRAMMATIK XATOLARI VA ULARNING O'ZBEK TILIDAGI MANBALARI

Ikramova Dilshoda Akmal qizi

e-mail: dilshodaikramova116@gmail.com

science ID: MAN-0926-0369

ORCID: 0009-0008-2420-3634

<https://doi.org/10.5281/zenodo.23103314>

Annotatsiya. Tezisdagi o'zbek tilida ta'lim oluvchi boshlang'ich sinf o'quvchilarining ingliz tilida yo'l qo'yadigan tipik grammatik xatolari ko'rib chiqiladi. Har bir xato uchun uning o'zbek tilidagi manbai ko'rsatiladi. Kuzatuvlar muallifning o'zi dars beradigan sinflarda olib borilgan.

Kalit so'zlar: interferensiya, grammatik xato, boshlang'ich sinf, ona tili ta'siri, ingliz tili.

Boshlang'ich sinfda ingliz tili dars berib yurgan har bir o'qituvchi bir xil xatolarni qayta-qayta eshitadi. I have cat. She is my brother. My father doctor. Bu gaplar tasodifiy emas. Ular bolaning ona tilidan kelib chiqadi. O'zbek tilida artikl yo'q, jins yo'q, hozirgi zamonda bog'lama yo'q. Bola ingliz tilida gapirganda o'zbek tilining ana shu "yo'q"larini olib o'tadi.

Ilmiy adabiyotda bu hodisa interferensiya deyiladi. U.Vaynrayx uni ikki tilli kishi nutqida bir til me'yorlarining ikkinchisiga o'tishi deb ta'riflagan [1]. R.Lado esa ikki tilni solishtirib xatolarni oldindan aytish mumkin degan [2]. Bu ikki fikr yetmish yil oldin aytilgan, lekin o'zbek maktabi sharoitida, ayniqsa boshlang'ich sinfda, ular hali amaliy tekshirilmagan.

Men 2025–2026 o'quv yilining birinchi choragida o'zim dars beradigan 2- va 4-sinflarda o'quvchilarning og'zaki javoblarini yozib bordim. Bu katta tajriba emas, oddiy o'qituvchi kuzatuv. Jami 55 ga yaqin bola, taxminan 400 ta gap. Xatolarni o'zbek tilidagi manbaiga qarab guruhladim. Eng ko'p uchragan oltitasi jadvalda.

Jadval. Tipik grammatik xatolar va ularning manbai

Xato	Misol	O'zbek tilidagi sabab
Artikl tushib qoladi	I have cat	O'zbek tilida artikl kategoriyasi yo'q
he / she almashadi	She is my brother	O'zbek tilida u ikkala jinsga ishlatiladi
Bog'lama tushib qoladi	My father doctor	O'zbek tilida hozirgi zamonda bog'lama ishlatilmaydi
Fe'l gap oxiriga tushadi	I book read	O'zbek tilida gap tuzilishi ega-to'ldiruvchi–kesim
Ko'plik -s tushib qoladi	two cat	O'zbek tilida son bilan kelgan ot birlikda turadi (ikki mushuk)

Xato	Misol	O'zbek tilidagi sabab
Predlog noto'g'ri yoki yo'q	I go school	O'zbek tilida predlog o'rniga kelishik qo'shimchasi (maktabga)

Jadvaldagi har bir xato o'zbek tilining aniq bir xususiyatiga borib taqaladi. Bu Ladoning fikrini tasdiqlaydi. Lekin bir narsa e'tiborimni tortdi. 2-sinfda artikl xatosi deyarli hamma bolada bor, 4-sinfda esa yarmida. he/she xatosi esa aksincha, 4-sinfda ham kamaymagan. Demak ba'zi xatolar vaqt o'tishi bilan o'z-o'zidan yo'qoladi, ba'zilari esa maxsus ishlamasa qoladi. Qaysi biri qaysi guruhga kirishi, buni aniqlash kelgusi ishning vazifasi.

Yana bir kuzatuv. Bolalar ko'pincha xatoni bilib turib qiladi. So'rasangiz, "a cat" deb to'g'ri aytadi, lekin gap ichida yana "I have cat" deydi. Bu S.P.Korder aytgan xato (error) emas, balki nuqson (mistake) [3]. Ikkalasiga munosabat har xil bo'lishi kerak. Birinchisini o'rgatish kerak, ikkinchisini esa ko'p marta mashq qildirish kerak.

Bu kuzatuvlardan quyidagi xulosaga keldim. Boshlang'ich sinf o'quvchilarining grammatik xatolarini tuzatish uchun avval ularning manbaini bilish kerak, keyin esa har bir xato uchun alohida mashq tizimi kerak. Sinfda 30 dan ortiq bola bo'lganda buni qo'lda qilish qiyin. Shuning uchun keyingi bosqichda bu xatolarni avtomatik aniqlab, har bir bolaga o'ziga mos mashq beradigan veb-platforma yaratish rejalashtirilgan.

Adabiyotlar

1. Weinreich U. Languages in Contact. – New York, 1953. – 148 p.
2. Lado R. Linguistics Across Cultures. – Ann Arbor: University of Michigan Press, 1957. – 141 p.
3. Corder S.P. The Significance of Learners' Errors // IRAL. – 1967. – Vol. 5, No. 4. – P. 161–170.
4. Jalolov J.J. Chet til o'qitish metodikasi. – Toshkent: O'qituvchi, 2012. – 432 b.